

Nr 145.

Ankom till riksdagens kansli den 9 maj 1930 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m.

(3:e avd.)

Uti den till riksdagen den 3 januari 1930 avlåtna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1930/1931 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkt 30 av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag) föreslagit riksdagen att, i avvaktan på den proposition i ämnet, som kunde bli riksdagen förelagd, till utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m. för budgetåret 1930/1931 beräkna ett extra reservationsanslag av 43,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 21 mars 1930 dagtecknad proposition, nr 211, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att statsverket må på av departementschefen angivna villkor övertaga äganderätten till den stiftelsen Hildero tillhöriga egendomen Hildero, omfattande $\frac{1}{38}$ mantal (1¹⁰) samt $\frac{13}{228}$ mantal (1⁹) nr 1 Råga Hörstad i Asmundtorps socken av Malmöhus län;

dels för anordnande i huvudsaklig enlighet med av departementschefen förordat förslag vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona av tvättnrättning samt för vissa därmed sammanhängande arbeten för samma budgetår bland utgifter för kapitalökning under rubrik »Fonden för förslag till statsverket» anvisa ett reservationsanslag av 274,000 kronor, att utgå av lånemedel;

dels vid bifall till sistnämnda förslag höja den i förslaget till riksstat för samma budgetår under rubriken »Lånemedel» upptagna inkomsttiteln »Övriga lånemedel» med motsvarande belopp;

dels ock till utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m. för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 97,000 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till återopade statsrådsprotokollet.

Vid anmälan av förevarande fråga har departementschefen inledningsvis redogjort för vid 1927—1929 års riksdagar fattade beslut rörande utvidgning

av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m. (sid. 2—5). Härefter har departementschefen behandlat ett av byggnadsstyrelsen och anstaltsstyrelsen jämlikt Kungl. Maj:ts remiss den 2 november 1928, efter riksantikvariens hörande, med en den 13 och 17 december 1929 dagtecknad skrivelse överlämnat nytt förslag rörande ordnandet av förläggningsförhållandena m. m. vid anstalten.

I detta förslag har till en början lämnats en redogörelse för de å anstaltsområdet befintliga byggnaderna och deras användning. (De därvid och eljest angivna siffrorna hänföra sig till numreringen å en i samband med förslaget ingiven karta.

Enligt redogörelsen förfogar anstalten för närvarande över följande byggnader:

Nr 1, östra längan, inrymmer i bottenvåningen expeditjonslokaler och i övre våningen och vindsvåningen bostad för anstaltens direktör.

Nr 2, södra längan eller *gamla fästningsbyggnaden*, innehåller i bottenvåningen vedförråd och vaktrum, i mellenvåningen förrådslokaler och arbets-salar (i reserv), i översta våningen kyrka, föreläsningssal och förråd och å vinden förråd och torklokal för medicinalväxter.

Nr 3, västra längan eller *nattcellbyggnaden*, inrymmer i de tre nedre våningarna nattceller för tillhopa 108 internerade och ett vaktrum samt i fjärde våningen arbetssalar. Källarvåningen har hittills använts för förvaring av kol- och grönsaksförråd. Enligt beslut av 1929 års riksdag skall i denna våning anordnas värmeledningscentral och badavdelning.

Nr 4, norra längan eller *sjukhusbyggnaden*, inrymmer i bottenvåningen vakt- rum, assistentkontor, expedition för första vaktfruarna, skolsal och förråd, i andra våningen bostäder för 2 vaktfruar och 15 enkelrum för internerade, i tredje våningen sjukavdelning samt i vindsvåningen beklädnadsförråd och vindskontor.

Nr 5, f. d. materialgårdshuset, innehåller numera bostäder för 2 vaktfruar och 16 internerade samt tvättstuga för befattningshavare.

Nr 8 disponeras såsom bostad åt uppsyningsmannen.

Nr 9, f. d. kronobageriet, innehåller bostäder för en första vaktfru och 4 vaktfruar.

Nr 10, f. d. garnisonssjukhuset, inrymmer bostäder åt 2 vaktfruar och 18 internerade.

Nr 11 innehåller vedskjul och fårstall samt torkplats för medicinalväxter och hö.

Nr 12 användes såsom lusthus.

Nr 13 innehåller bostäder för portvakt, maskinist och 8 vaktfruar.

Nr 15 disponeras såsom portvaktstuga.

Nr 16 innehåller vedbodar och avträden.

Nr 17, s. k. röda ladan, inrymmer torkplats för medicinalväxter och för- rådsrum.

Nr 18, gamla tornet, är en ruin.

Nr 19, ett torn, innehåller isoleringsavdelning för 30 internerade, 2 källarceller för våldsamma ävensom vaktrum och förråd.

Nr 20, *kökstornet*, innehåller kök med därtill hörande mindre utrymmen.

Nr 21, *kruttornet*, inrymmer i källarvåningen pannrum, i mellanvåningen torkinrättning för tvätt och i övre våningen förråd.

Nr 22 innehåller tvättstuga för personal och internerade.

Nr 23 användes till badrum för personal och internerade.

Av dessa byggnader äro byggnaderna nr 1, 2, 3, 4, 18, 19, 20, 21, 22 och 23 (de egentliga fästningsbyggnaderna) belägna inom den s. k. inre vallgraven och byggnaderna nr 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16 och 17 mellan inre och yttre vallgravarna.

Anstalten disponerar dessutom alltsedan år 1918 såsom en filial en stiftelsen Hildero tillhörig egendom, jämväl benämnd Hildero, vilken egendom är belägen omkring 7 kilometer från Landskrona och å vilken omkring 20 internerade pläga förvaras.

Under förmälan att de inom anstalten tillgängliga utrymmena i många hänseenden vore otillräckliga, otidsenliga och bristfälliga, hava härefter anstaltsstyrelsen och byggnadsstyrelsen framlagt detaljerat förslag till de nybyggnads- och ändringsarbeten, vilka ansetts erforderliga för att sätta anstalten i ett ändamålsenligt skick. Förslaget innefattar flera olika alternativ. Dessa skilja sig från varandra med avseende å anordnandet av tvättinrättning och värmeledning och därmed sammanhängande arbeten, medan övriga föreslagna arbeten upptagits i alla de framlagda alternativen.

Beträffande *de arbeten, vilka ansetts enligt samtliga alternativen böra komma till stånd*, innehåller förslaget bland annat följande.

Vid en av byggnadsstyrelsen under hösten 1929 företagen besiktning hade kommit till synes en sprickbildning i bottenvåningen av *byggnaden nr 1*. För avhjälpande härav vore en förstärkning av grunden till denna byggnad nödvändig.

Utrymmet för de i nattcellbyggnaden (nr 3) internerade vore för närvarande alldeles för knappt. Byggnaden innehölle 12 avdelningar med 9 celler i varje. I skrivelse den 24 augusti 1926 hade anstaltsstyrelsen, samtidigt med att styrelsen föreslagit förläggning i viss utsträckning av internerade till byggnaderna nr 10 och 4, hemställt om utvidgning av berörda celler genom sammanslagning av två celler till en, varigenom varje avdelning skulle komma att omfatta fyra celler och en garderob och antalet i byggnaden nr 3 internerade skulle komma att minskas till 48. På framställning av Kungl. Maj:t hade 1927 års riksdag för utförande av vissa smärre förbättringsarbeten i samband med övertagande av samtliga byggnader inom fästningsområdet — däribland, i den mån arbetet på byggnaden nr 10 bleve färdigt, av det ökade utrymmet betingad utvidgning av celler i nattcellbyggnaden — anvisat ett belopp av 2,000 kronor. Sistnämnda belopp hade emellertid åtgått för reparationer å diverse från försvarsväsendet övertagna byggnader, varför några medel för ifrågavarande cellsammanslagning icke blivit disponibla. De mellanväggar, vilka skilde de olika cellerna i nattcellbyggnaden åt, vore av korrugerad plåt, som icke hindrade kommunikation mellan de internerade. Detta vore ur flera synpunkter mycket olämpligt. Ett genomförande av det år 1926 framlagda förslaget, som allenast inneburit, att varannan plåtvägg skulle borttagas, vore därför icke till fyllest. Särskilt om genom en ny lag-

stiftning längre interneringstider komme att i vissa fall fastställas, syntes kravet på mera människovärdiga och hygieniska bostäder för alla internerade komma att avsevärt skärpas. Därför föresloges nu ett genomförande av en sådan rumsindelning, att man i varje avdelning erhöle 5 lika stora celler med solida ljudisolerande väggar av trä. Enligt detta förslag skulle alltså antalet internerade i byggnaden bli (12×5) 60, vilket i förhållande till det nuvarande antalet innebure en minskning med 48 men jämfört med 1926 års förslag en ökning av 12.

Förslaget upptager vidare inrättandet av en fristående *sinnessjuk- och observationsavdelning*. Enligt den framlagda planen borde denna avdelning inrymma plats för 15 internerade jämte bostäder för två sköterskor. Byggnaden borde lämpligen förläggas i närheten av byggnaden nr 5. I avbidan på verkningarna av förestående ny lagstiftning har dock ifrågavarande avdelning ansetts tills vidare allenast böra utbyggas till hälften.

Förslaget innehåller vidare följande.

Personalbostäderna å yttre fästningsområdet vore mycket fuktiga, när byggnaderna saknade isolering. Detta borde avhjälpas genom isolering av murarna och genom inledande av värmeledning.

För närvarande ledde en provisorisk *gangbro* från portvaktsstugan över den inre vallgraven till kanslibyggnaden (nr 1). Denna bro hade visat sig synnerligen ändamålsenlig, enär dels bud och besökande kunde över densamma under kontroll från portvakten passera direkt till anstaltens expeditionlokaler och åter utan att komma i beröring med de internerade, dels ock bron för anstaltens personal innebure en genväg och alltså medförde tidsbesparing. Den provisoriska bron borde därför ersättas med en permanent.

Kloakförhållandena vid anstalten vore mycket otillfredsställande. Uttömningarna från anstaltens vattenklosetter passerade genom en septic tank, som tidvis icke fungerade, ut i den inre vallgraven, där jämväl allt annat spillvatten från anstalten hade sitt utlopp. Detta förorsakade en förskämning av vattnet i vallgraven och gäve under varma sommardagar stundom upphov till en besvärande stank. Enligt verkställd utredning kunde olägenheterna bäst avhjälpas på det sätt, att avloppsvattnet från anstalten icke utsläpptes i den inre vallgraven utan i stället avleddes till stadens avloppsnät, för vilket ändamål erfordrades en omkring 400 meter lång huvudledning. Då denna ledning lämpligen kunde fästas vid den föreslagna gångbron, borde den och brobyggnaden komma till utförande i ett sammanhang.

Då den nuvarande badhusbyggnaden (nr 23) vore synnerligen bristfällig och även av andra skäl borde borttagas, föresloges inredande av en *ny badavdelning i källarvåningen till byggnaden nr 3*. För detta ändamål hade redan 1929 års riksdag anvisat vissa medel.

För möjliggörande av ett bättre tillvaratagande av matavfallet vid anstalten och för att bereda de internerade sysselsättning med fjäderfäavel syntes det lämpligt att uppföra *ett höns- och ett ankhus*, som kunde förläggas å det yttre anstaltsområdet.

Någon *askledareanläggning* funnes icke inom anstaltsområdet. Detta syntes knappast försvarligt, särskilt med hänsyn därtill att de internerade under natten vore inlåsta. Askledare borde därför anläggas.

De vid gaveln av *byggnaden nr 9* förlagda skjulen och avträdeshusen, som på olämpligt och störande sätt inkräktade på infartsvägen till det inre fästningsområdet, borde rivras och ersättas med en *flygelbyggnad*, inrymmande matkällare, vedbodrar och klosetter.

Även de två bakom nattcellbyggnaden belägna träskjul, i vilka anstaltens automobiler provisoriskt vore inhysta, borde borttagas, enär de vore både eldfarliga och misspydande. I deras ställe borde uppföras ett garage av eldfast material.

För återställande av den slutna fästningskaraktären borde de i senare tid tillkomna trapporna i kurtinmurarna framför byggnaderna nr 1 och 4 borttagas och ersättas med utifrån ej synliga trappor.

I samband därmed borde den till stor del nedrasade kurtinmuren framför sistnämnda byggnad ombyggas.

En hel del yttre reparationer behöfve företagas å byggnaderna, vilkas puts och avfärgning även borde göras mera enhetlig.

Rörande de kulturhistoriskt värdefullaste byggnaderna, nämligen husen nr 2 och 21, erfordrades vissa restaureringsåtgärder.

Dylika åtgärder borde dock icke vidtagas, förrän genom en byggnads-historisk undersökning konstaterats, på vad sätt denna restaurering lämpligen borde äga rum. Medel borde därför anvisas för en dylik undersökning, som borde omfatta såväl arkivforskning som erforderliga undersökningar å platsen.

För eventuellt behöfelig framtida nybyggnad för anstaltens behov syntes böra reserveras plats till höger om yttre entrébron, där då lämpligen kunde uppföras en pendangbyggnad till byggnaden nr 13.

För beredande av ökat utrymme å filialen Hildero borde därstädes inredas två nya rum i övre våningen, det ena vid östra gaveln och det andra vid den befintliga frontespisen å södra långsidan. I de rum, där trossbottnar saknades, borde dylika inläggas. Vidare borde värmeledning anordnas i hela huvudbyggnaden.

Då den dittills å Hildero bedrivna svinuppfödningen visat sig mycket ekonomisk, syntes det där uppförda svinhuset böra repareras och utvidgas. Vissa reparationer borde också utföras å kostallet.

Beträffande sålunda vid huvudanstalten föreslagna arbeten har riksantikvarien i till byggnadsstyrelsen den 6 november 1929 avgivet yttrande förklarar sig i princip icke hava något att erinra men anhållit att, innan arbetena påbörjades, bliva satt i tillfälle att granska de arbetsritningar och detaljförslag, som komme att utarbetas.

Med avseende å anstaltens tvättinrättning framhålla anstaltens styrelse samt byggnadsstyrelsen, att densamma i sitt nuvarande skick vore så gott som oanvändbar och att därför en genomgripande förändring av tvättanordningarna vore nödvändig. Vidare anföra styrelserna, att uppvärmningen av flertalet lokaler inom anstalten vore synnerligen oekonomisk. Värmeledning funnes allenast inledd i byggnaderna nr 5 och 10, i mellanvåningen till byggnaden nr 4 samt i kyrksalen, varjämte 1929 års riksdag anvisat medel till införande av värmeledning i byggnaden nr 1. Övriga lokaler, liksom kok- och tvättapparater, eldades med ved eller koks. För åstadkommande av ekonomisk uppvärmning borde värmeledning anordnas i alla de anstaltslokaler, där sådan ännu saknades.

I förslaget anföres vidare följande.

Under senare tid hade svårigheter uppstått att bereda säker tillgång till passande sysselsättning åt de vid anstalten internerade. Med anledning härav hade den tanken uppkommit, huruvida icke dessa svårigheter skulle kunna

avhjälpas därigenom att vid anstalten anlades en större tvättinrättning. En dylik inrättning skulle nämligen möjliggöra för anstalten att åtaga sig leverans av tvätt till utomstående verk eller myndigheter, därvid — allt efter tvättleveransernas storlek — ett större eller mindre antal internerade skulle kunna beredas stadigvarande arbete. Efter åtskilliga förhandlingar mellan anstaltsstyrelsen, å ena sidan, och vissa delegerade för Malmö stad, å den andra, hade staden genom nämnda delegerade preliminärt erbjudit sig att låta på vissa villkor hos anstalten tvätta en tvättgodsmängd av upp till 760,000 kg. per år.

I anslutning härtill hava anstaltsstyrelsen och byggnadsstyrelsen beträffande *tvättinrättning och därmed sammanhängande arbeten* i planen framlagt tre olika huvudalternativ, av vilka alternativ I utgår från att tvättinrättning skall anordnas allenast för anstaltens eget behov, medan alternativen II och III förutsätta, att från tvättinrättningen skall levereras tvätt jämväl till utomstående och att tvättinrättningen förty bör anordnas för stordrift.

Enligt *alternativ I* skulle tvättinrättningen bibehållas i byggnaden nr 22, som emellertid skulle ombyggas och moderniseras. För erhållande av större och ändamålsenligare utrymme skulle ett flertal smårum i byggnaden sammanslås. Vidare skulle byggnadens höjd minskas, varigenom densammas yttre skulle te sig mindre vanprydande än nu. Enligt detta alternativ borde uppvärmningen av anstalten ske medelst två från tvättinrättningen skilda värmecentraler, av vilka den ena, avsedd för det inre fästningsområdet, skulle anordnas i källarvåningen till byggnaden nr 3 och den andra, som skulle avses för det yttre fästningsområdet, borde förläggas till det s. k. stora magasinet eller byggnaden nr 11.

Enligt *alternativen II* och *III* skulle tvättinrättningen förläggas till byggnaden nr 11. Medan enligt alternativ II i samband med tvättinrättningen skulle anordnas en för hela anstalten gemensam värmecentral, skulle enligt alternativ III uppvärmningen av anstalten förmedlas för det inre fästningsområdet på sätt föreslagits i alternativ I och för det yttre området medelst särskilda i varje byggnad anordnade värmecentraler. *Alternativ II* innefattar tre underalternativ, betecknade II A, II B och II C. Enligt alternativet II A, som beräknats för en kapacitet av 1,000,000 kg. tvättgods per år, skulle tvättinrättningen taga hela byggnaden nr 11 i anspråk och skulle för värmecentralen uppföras en särskild byggnad därtill. Alternativet II B är beräknat för en årskapacitet av 760,000 kg. tvättgods. Enligt detta alternativ skulle tvättinrättningen upptaga nästan hela byggnaden nr 11, medan byggnaden för värmecentralen skulle bli något mindre än enligt alternativ II A. Slutligen skulle enligt alternativet II C, som är beräknat för en tvättgodskapacitet av 500,000 kg. per år, endast erfordras en obetydlig tillbyggnad till byggnaden nr 11.

Enligt alla de under alternativ II upptagna underalternativen skulle s. k. economiser anläggas samt en 35 meter hög skorsten uppföras omedelbart intill byggnaden nr 11. Alternativ II innebär vidare, att köket i byggnaden nr 20 skulle förses med ångkokapparater och att byggnaden nr 22 skulle rivas.

Tvättinrättningen enligt *alternativ III* är beräknad för en tvättgodsmängd av 760,000 kg. per år. För tvättinrättningen och dess värmecentral skulle enligt detta alternativ endast erfordras en obetydlig tillbyggnad till byggnaden nr 11. Enligt samma alternativ skulle ej anläggas economiser, och skorstenens höjd skulle kunna reduceras till 30 meter. Ångkök skulle icke komma till utförande.

De *sammanlagda kostnaderna för förslagets genomförande* såväl beträffande tvättinrättning och värmecentralerna som ock i övrigt hava beräknats uppgå enligt alternativ I till 447,000 kronor, enligt alternativ II A till 829,000 kronor, enligt alternativ II B till 792,000 kronor, enligt alternativ II C till 739,000 kronor och enligt alternativ III till 720,000 kronor. I samtliga dessa belopp hava då inräknats ett belopp av 39,000 kronor, som av 1929 års riksdag beräknats för utförande av vissa byggnadsarbeten m. m. i källarvåningen av byggnaden nr 3 och vilket belopp ingick i det reservationsanslag å 80,000 kronor, som för utvidgningsarbeten vid Landskronaanstalten anvisats för innevarande budgetår.

Enligt planen skulle kostnaderna fördelas på tre eller flera budgetår.

I sin förenämnda skrivelse av den 13 och 17 december 1929 hava byggnadsstyrelsen och anstaltsstyrelsen — under hänvisning till förut omförmälda förhandlingar rörande avtal om tvättleverans mellan anstaltsstyrelsen och Malmö stad — anfört att, därest en tvättinrättning för stordrift skulle komma till utförande, valet borde stå mellan alternativ II B och alternativ III, vilka båda avsåge tvättinrättning med en kapacitet av 760,000 kg. per år. Ehuru sistnämnda alternativ enligt verkställda beräkningar skulle draga omkring 500 kronor högre årliga driftkostnader än en anläggning enligt alternativ II B, vore dock av dessa alternativ enligt styrelserna alternativet III att förorda. Detta alternativ medförde nämligen jämfört med alternativet II B 72,000 kronor lägre anläggningskostnader samt krävde mindre skrymmande tillbyggnader till den för tvättinrättning avsedda byggnaden och erfordrade ej fullt så stor höjd på skorstenen.

I skrivelsen anföres emellertid vidare, att anordnandet av en tvättinrättning för stordrift under alla omständigheter skulle nödvändiggöra byggande av en hög skorsten inom en av bastionerna å det yttre fästningsområdet, vilket byggnadsstyrelsen funne ur såväl kulturhistorisk som arkitektonisk synpunkt betänkligt. Med hänsyn härtill har byggnadsstyrelsen för sin del funnit sig böra förorda alternativet I. Styrelsen har därvid jämväl åberopat riksantikvariens omförmälda yttrande av den 6 november 1929, i vilket i förevarande fråga anförts följande.

Den ifrågasatta nybyggnaden för en större tvättinrättning och särskilt den till densamma hörande höga skorstenen skulle komma att i hög grad förvansa ej blott intrycket av den bastion, inom vilken byggnaden vore avsedd att förläggas, utan även helhetsverkan av Landskronafästningen sedd från söder och sydväst och därvid synnerligen menligt inverka på Landskrona stadsbild, i vilken fästningen verksamt inginge. Med tanke på Landskronafästningens stora betydelse såsom den enda väl bevarade 1700-talsanläggningen av denna art i vårt land, ansåge sig därför riksantikvariens böra bestämt avstyrka uppförande av nämnda nybyggnad.

Styrelserna hava i detta sammanhang framhållit, att den tanken framkastats, att man genom oljeeldning eller genom anordnande av konstgjort drag skulle kunna undvika en hög skorsten för en större tvättanläggning. Då emellertid oljeeldning ställde sig väsentligt dyrare i drift och oljepriset dessutom vore underkastat avsevärda fluktuationer, ställde sig styrelserna tveksamma inför förslaget om en dylik eldning. Skulle däremot konstgjort drag anordnas, för att endast en låg skorsten skulle bliva erforderlig, uppstode den olägenheten, att stenkolsröken komme att avföras på för låg höjd.

I nämnda skrivelse har vidare anförts, att enligt verkställda beräkningar en *förändring av den elektriska anläggningen* inom anstalten från likström till växelström skulle medföra en engångskostnad av 15,000 kronor. En dylik förändring skulle å andra sidan medföra så avsevärda besparingar i de årliga driftkostnaderna för anläggningen, att nämnda belopp snart skulle vara intjänat. På grund härav hava styrelserna förordat en övergång från likström till växelström. Kostnaden härför har dock icke medräknats i den förut angivna totalkostnaden.

Departementschefen har härefter för egen del anført, bland annat, följande.

»Då jag nu går att taga ställning till den av byggnadsstyrelsen och anstaltsstyrelsen framlagda *byggnadsplanen*, vill jag till en början yttra mig rörande denna plan, i *de delar densamma icke berör frågorna om tvättinrättning och därmed sammanhängande arbeten*. Jag får därvid först erinra, att Kungl. Maj:t för utförande av en detalj i planen redan ställt vissa medel till förfogande. I skrivelse den 6 december 1929 anhöll nämligen anstaltsstyrelsen — med förmälan att det visat sig, att *grunden till byggnaden nr 1* vore i så hög grad bristfällig, att den måste omedelbart förstärkas — om bemyndigande att låta utföra erforderliga grundförstärkningsarbeten samt gjorde framställning i fråga om anvisande av medel härtill. Efter hörande av byggnadsstyrelsen och statskontoret bemyndigade Kungl. Maj:t i anledning härav genom beslut den 31 december 1929 tvångsarbetsanstaltens styrelse att i enlighet med förslag, som före arbetenas påbörjande skulle underställas byggnadsstyrelsens prövning och godkännande, låta utföra förenämnda grundförstärkningsarbeten för en kostnad av högst 5,000 kronor. Samtidigt förordnade Kungl. Maj:t, att ifrågavarande kostnad skulle bestridas från den i omkostnadsstaten för tvångsarbetsanstalten och alkoholistanstalten i Landskrona uppförda anslagsposten till underhåll av anstaltsbyggnaderna. De i byggnadsplanen upptagna grundförstärkningsarbetena för nämnda byggnad torde i enlighet härmed komma till utförande redan under innevarande budgetår, och kostnaderna för desamma komma att bestridas från anstaltens driftkostnadsanslag. Man kan därför i förevarande sammanhang bortse från nämnda arbeten.»

Efter att hava avvisat förslaget att anordna en sinnessjuk- och observationsavdelning vid anstalten fortsätter departementschefen vidare:

»Övriga i nu förevarande del av *planen ingående arbeten* synas mig vara av beskaffenhet att böra komma till utförande. Vad särskilt beträffar omläggningen av kloaksystemet vill jag framhålla, att — enligt vad jag inhämtat —

från stadens sida intet är att erinra mot att avloppsvattnet från anstalten, på sätt i planen föreslagits, avledes till stadens avloppsnät. Planen synes mig sålunda väl ägnad att läggas till grund för de anordningar, som under de närmaste åren böra vidtagas för att sätta anstalten i fullgott skick. Arbeten, som icke upptagits i denna plan, torde således endast under alldeles särskilda omständigheter böra komma till utförande. När planen blivit genomförd, kommer platsantalet vid anstalten för de internerade att fördela sig på sätt framgår av följande sammanställning:

Byggnad	Platsantal
nr 3.....	60
» 4.....	15
» 5.....	16
» 10.....	18
» 19.....	30
	<hr/>
	Summa 139.

Därtill komma omkring 20 platser å filialen Hildero, efter förordad ombyggnad något mera. Det sammanlagda platsantalet skulle alltså bliva ungefär 160. Den spridda förläggning av de internerade, som sålunda erhålles, utgör en förutsättning för att behandlingen å anstalten skall kunna på ett rationellt sätt differentieras. Jag erinrar i detta sammanhang, att i den föreslagna vanartslagen intagits uttrycklig föreskrift att de å allmän arbetsanstalt intagna böra efter ålder, anlag och arbetsförmåga samt med hänsyn till mottaglighet för rättelse, föregående anstaltsvistelse eller för brott undergånget straff såvitt möjligt hållas skilda.

Det angivna totala platsantalet, som på grund av platsreduktionen i nattcellbyggnaden kommer att understiga det nuvarande, torde, enligt vad som under förarbetena till förslaget till vanartslag antagits, bliva för framtiden tillräckligt även med de längre interneringstider, vilka skulle bliva regel, därest nämnda lagförslag antages. Jag vill erinra, att för närvarande endast omkring 100 platser på anstalten äro belagda. Skulle emellertid framdeles ökat behov av platser yppa sig, torde detta lämpligen i första hand böra tillgodoses genom anläggande av en eller flera kolonier, i likhet med filialen Hildero belägna utanför själva anstalten och avsedda för sådana internerade, som särskilt äro i behov av varsam och avskild behandling.

Mot de för de särskilda arbetena beräknade kostnaderna synes mig, såvitt för närvarande kan bedömas, i stort sett icke vara något att anmärka. Jag återkommer i det följande till dem av nämnda arbeten, för vilka enligt byggnadsplanen medel borde anvisas för nästa budgetår.»

Vad härefter angår byggnadsplanen, så vitt densamma omfattar tvättinrättning, värmeledningsanordningar samt därmed sammanhängande arbeten, har departementschefen framhållit, att ett ställningstagande till planen i denna del för utsatte en prövning av frågan, huruvida anstaltens tvättinrättning borde vara avsedd allenast för anstaltens eget behov eller om från densamma borde kunna levereras tvätt jämväl till andra inrättningar.

Departementschefen har härvid (sid. 14 och 15 i statsrådsprotokollet) redogjort för de huvudsakliga bestämmelserna i ett med Malmö stad i januari 1930 avslutat preliminärt avtal, enligt vilket anstalten skulle åtaga sig att utföra tvätt för de kommunala inrättningarnas i Malmö behov samt uttalat, att han ansåge, att avtal av angiven innebörd borde komma till stånd och att alltså Kungl. Maj:t, under förutsättning att det preliminära avtalet antoges av Malmö stadsfullmäktige, borde godkänna detsamma.

Vidare har departementschefen i detta sammanhang anfört följande:

»En förutsättning för att avtalet skall kunna komma till stånd är emellertid, att tvättinrättning uppföres vid anstalten av ungefärligen den storlek, som avsetts i byggnadsplanens alternativ III. Detta alternativ, genom vilket det föreliggande problemet synes kunna på ett lämpligt sätt lösas, får jag alltså förorda till antagande, i vad avser tvättinrättningen. Dock vill jag i ett par detaljer föreslå jämkning i detta alternativförslag. Såsom förut framhållits skulle enligt förslaget tvättinrättningens skorsten erhålla en höjd av 30 meter, vilket såväl riksantikvarien som byggnadsstyrelsen funnit vara ur estetisk synpunkt betänkligt. Då jag delar denna uppfattning, har jag låtit inom byggnadsstyrelsen undersöka möjligheterna att nedbringa skorstenens höjd. Enligt vad en av vederbörande tjänsteman därstädes verkställd undersökning givit vid handen, kan skorstenshöjden reduceras, därest ångpannecentralen inrättas för eldning medelst mekanisk eldningsapparat, s. k. undermatningsstoker. Skorstenshöjden kan med denna anordning nedbringas till 20 meter. Dock bör i detta fall skorstenen för säkerhets skull utföras så, att en senare höjning med 5 meter låter sig verkställa, för den händelse en sådan skulle visa sig nödvändig. Då skorstenen med en höjd av 20 meter endast skulle med omkring 5 meter höja sig över takåsen och i huvudsak bleve dold av de omgivande träden, och då därmed de estetiska betänkligheterna mot tvättinrättningen måste i huvudsak bortfalla, får jag förorda, att ångcentralen och skorstenen anordnas på här angivet sätt. Visserligen har totalkostnaden därigenom beräknats komma att ökas med omkring 10,000 kronor, men härav föranledd ökning i räntekostnaden motväges av minskad utgift för bränsle. Då vidare enligt avtalet den högsta årliga tvättgodsmängden skulle bli något mindre än den som förutsatts i alternativ III, torde uppsättningen av de för tvättinrättningen erforderliga maskinerna kunna något reduceras, i förhållande till vad som beräknats enligt berörda alternativ.

Av vad jag föreslagit beträffande tvättbyggnaden följer, att jag även beträffande värmeledningsanordningar och andra med tvättbyggnaden sammanhängande arbeten förordar det såsom alternativ III upptagna förslaget. Det må tilläggas, att enligt verkställd utredning driftkostnaderna för värmeanordningarna i deras helhet bli ungefär desamma vid samtliga de tre alternativen.

I fråga om *kostnaderna för tvättinrättningen* vill jag framhålla att, å ena sidan, såsom nyss antytts, den av mig förordade anordningen med mekanisk eldning kommer att öka anläggningskostnaderna för tvättbyggnaden med omkring 10,000 kronor och, å andra sidan, den av mig föreslagna reduktionen

av uppsättningen av tvättmaskiner kommer att medföra en besparing av omkring 5,000 kronor. Frånsett den jämkning i kostnadsberäkningarna, som föranledes härav, har jag icke något att invända mot de enligt alternativ III för tvättinrättning, värmeledningar m. m. upptagna kostnadsbeloppen.»

Departementschefen har härefter övergått till *frågan om anvisande av de för byggnadsplanens genomförande under budgetåret 1930/1931 erforderliga medlen* samt därvid till en början redogjort för medelsbehovet för de arbeten, som ingå i byggnadsplanens *samtliga* alternativ, och därefter behandlat det ytterligare behov av medel, som erfordras för genomförande av de arbeten, som tillkomma enligt planens alternativ III.

Efter att hava framhållit att i byggnadsplanen *enligt samtliga alternativ* för nästa budgetår räknats med ett belopp av 111,300 kronor, har departementschefen för sin del förordat följande arbetens utförande till nedanstående delvis något avrundade belopp:

	kronor
utförande av vissa arbeten i källarvåningen av byggnaden nr 3 ¹⁾	30,900
utförande av diverse byggnadsarbeten å byggnaden nr 4	9,000
uppförande av en flygelbyggnad till byggnaden nr 9	7,300
uppförande av höns- och ankhus	6,800
påbörjande av ny kloakanläggning	19,300
tillägg för arvoden och oförutsedda utgifter	8,700
	Summa kronor 82,000

Härefter har departementschefen anfört följande:

»Då från nämnda summa lärer kunna dragas förut omförmälda belopp av 39,000 kronor, skulle för utförande av nu ifrågavarande arbeten behöva för nästa budgetår anvisas ett anslag av 43,000 kronor. Sistnämnda belopp synes mig böra anvisas såsom extra reservationsanslag under rubriken utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m. Vid utförande av de avsedda arbetena torde det böra stå vederbörande fritt att, om någon besparing kan vinnas å de för ett arbete beräknade medlen, taga denna besparing i anspråk för ett annat av de ifrågavarande arbetena.

Enligt *byggnadsplanens alternativ III* borde vidare under nästa budgetår utföras arbeten för ytterligare ett sammanlagt belopp av 341,700 kronor, vilken summa fördelar sig å de olika byggnaderna på följande sätt:

	Kronor.
byggnaden nr 3	25,300
» nr 11	257,000
» nr 15	15,500
» nr 20	6,900
ritningar, kontroll, arbetsledning, administration samt oförutsedda utgifter c:a 12 %	37,000
	Summa kronor 341,700

¹⁾ Medel härtill hava anvisats av 1929 Års riksdag.

Av nämnda arbeten böra enligt min mening under nästa budgetår komma till utförande arbetena å byggnaden nr 11, vilka avse anordnandet av omförmälda tvättinrättning, samt arbetena å byggnaden nr 15, som väsentligen avse utökning av anordningarna för rening av vatten för tvättinrättningens behov, ett ändamål för vilket redan 1929 års riksdag anvisat 6,000 kronor. Då det ifrågasatta avtalet angående tvättleverans skall träda i tillämpning redan den 1 januari 1931, måste uppenbarligen såväl tvättinrättningen som för dess drift erforderliga anordningar komma till stånd under budgetåret 1930/1931. De av arbetena, vilka angå byggnaderna nr 3 och 20 och avse, vad angår byggnaden nr 3, utbyggnad av föreslagen provisorisk värmecentral till dylik central för hela inre området och beträffande byggnaden nr 20 väsentligen reparationsarbeten, behöva däremot icke omedelbart utföras och synas mig därför kunna uppskjutas till ett annat budgetår. Kostnaderna för arbetena å byggnaderna nr 11 och 15 hava — om man inräknar utgifter för ritningar, kontroll, arbetsledning, administration samt oförutsedda utgifter — enligt alternativ III uppskattats till omkring 287,500, respektive 16,300 kronor. På grund av de jämkningar beträffande tvättinrättningen, vilka jag i det föregående förordat, bör emellertid kostnaden för tvättbyggnaden höjas med (+ 10,000 — 5,000) 5,000 kronor till 292,500 kronor. Härtill kommer utgiften för en lastautomobil, vilken måste anskaffas för fullgörande av tvättleveranserna och vilken beräknats kosta 6,000 kronor. Det totala belopp, som under nästa budgetår erfordras för här ifrågavarande ändamål, skulle alltså utgöra omkring (292,500 + 16,300 + 6,000) 315,000 kronor.»

I fråga om sättet för bestridande av sistnämnda belopp har departementschefen efter en ingående motivering (sid 19—23 i statsrådsprotokollet) förordat, att ett belopp av 274,000 kronor bestrides under rubriken »Fonden för förslag till statsverket». Detta belopp förslår emellertid icke till täckande av de utgifter å tillhoppa 315,000 kronor, vilka skulle under nästa budgetår erfordras för anordnande av tvättinrättningen och därmed sammanhängande kostnader. Departementschefen har därför hemställt, att för gäldande av den överskjutande delen, utgörande (315,000 — 274,000) 41,000 kronor, det av honom för budgetåret 1930/1931 förordade anslaget till utvidgningsarbeten av tvångsarbetsanstalten måtte höjas med sistnämnda belopp.

Slutligen har till behandling upptagits en av styrelsen för tvångsarbetsanstalten med skrivelse den 17 oktober 1929 överlämnad, samma dag daterad framställning, däri *styrelsen för stiftelsen Hildero* förklarar sig villig att på vissa villkor till staten överlåta äganderätten till den stiftelsen tillhöriga, i det föregående omförmälda egendomen Hildero, omfattande $\frac{1}{38}$ mantal (1¹⁰) samt $\frac{13}{228}$ mantal (1⁹) nr 1 Råga Hörstad i Asmundtorps socken av Malmöhus län.

Sedan i korthet erinrats om egendomen Hilderos användning ävensom om de åtgärder, som vidtagits i anledning av tidigare uppkommen fråga om statens övertagande av egendomen, har redogörelse lämnats för det gjorda erbjudandet, enligt vilket styrelsen för stiftelsen förklarar sig villig att med

äganderätt till staten överlämna egendomen Hildero under villkor dels att staten övertoge betalningsansvaret för två stiftelsens sparbankslån å tillhoppa 13,000 kronor jämte ränta samt i övrigt åtog sig alla stiftelsen på grund av in-teckningar i fastigheten eller eljest åvilande skyldigheter, dels ock att staten gäldade alla i samband med överlåtelsen möjliga uppstående kostnader.

Departementschefen har beträffande denna fråga yttrat följande.

»Såsom av det anförda framgår, har frågan om statens övertagande av egendomen Hildero redan för åtskilliga år sedan varit uppe till övervägande. Att något förslag i denna riktning icke då kom att föreläggas riksdagen torde framför allt haft sin grund däri, att man ännu räknade med möjligheten att tvångsarbetsanstalten skulle komma att inom en jämförelsevis nära framtid förflyttas till annan ort än Landskrona. Numera torde man hava att utgå från att tvångsarbetsanstalten i Landskrona, efter vidtagna och förestående förbättringar, kommer att bibehållas för sitt nuvarande ändamål.

Vad beträffar behovet för Landskronaanstalten av egendomen Hildero har utvecklingen under senare år gestaltat sig sålunda, att man numera torde kunna påstå, att anstalten icke mera kan undvara densamma. I ännu högre grad torde detta bliva fallet, därest det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till ny lagstiftning på området vinner riksdagens bifall. Detta förslag avser ju, som redan erinrats, att i möjligaste mån genomföra en differentiering av vården om de enligt lagen omhändertagna och bygger bland annat på att internerade av de kategorier, som för närvarande omhändertagas å Hildero, skola hållas avskilda från andra internerade. Med hänsyn härtill synes det särdeles önskligt, att staten kan i enlighet med det gjorda erbjudandet få med äganderätt övertaga egendomen Hildero.

Då nämnda erbjudande synes mig för statsverket även ur ekonomisk synpunkt fördelaktigt, och då de av stiftelsen för övertagandet uppställda villkoren torde vara fullt skäliga, får jag förorda, att erbjudandet på föreslagna villkor antages. Frågan härom torde emellertid böra underställas riksdagens prövning. Statskontoret har ifrågasatt, huruvida icke samtidigt anslag borde av riksdagen äskas för inlösen av de lån, för vilka staten skulle övertaga betalningsansvaret. Jag biträder detta förslag. För möjliggörande av inlösningsan-slaget torde nu ifrågavarande anslag för utvidgning av tvångsarbetsanstalten böra höjas med ytterligare 13,000 kronor. Därest riksdagen icke har något att erinra mot övertagandet av Hildero, läser arrendekontraktet mellan stiftelsen och Landskronaanstalten böra uppsägas före den 14 september 1930 och i följd därav upphöra att gälla den 14 mars 1931. Då arrendavgift enligt kontraktet erlägges den 1 juli varje år, läser sådan avgift få erläggas även den 1 juli 1930 och alltså under nästa budgetår, liksom under tidigare budgetperioder, få belasta den inom staten för statens tvångsarbetsanstalter upp-tagna anslagsposten till övriga kostnader för driften vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona.»

Såsom sammanfattning av sina förslag har departementschefen anfört:

»I överensstämmelse med vad jag i det föregående föreslagit torde för bestridande av vissa merkostnader för anordnande vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona av tvättinrättning m. m. för budgetåret 1930/1931 bland utgifter för kapitalökning under rubrik 'Fonden för förslag till statsverket' anvisas ett reservationsanslag av 274,000 kronor att utgå av lånemedel. I anslutning härtill bör å riksstatsförslagets inkomstsida titeln 'Övriga lånemedel' höjas med ett motsvarande belopp.

Vidare torde för budgetåret 1930/1931 böra anvisas ett extra reservationsanslag till utvidgningsarbeten vid nämnda anstalt m. m., från vilket anslag skulle utgå dels 43,000 kronor för utförande av vissa angivna byggnadsarbeten, dels 41,000 kronor för utförande av vissa andra arbeten, i den mån kostnaderna därför överskjuta nyssnämnda merkostnader för tvättinrättningen, dels ock 13,000 kronor för inlösen av två angivna lån å 3,000 respektive 10,000 kronor. Sistberörda anslag, som i statsverkspropositionen preliminärt beräknats till 43,000 kronor, lärer alltså nu böra upptagas till 97,000 kronor.»

Utskottets
yttrande.

Vid den prövning, utskottet ägnat Kungl. Maj:ts förevarande förslag, har utskottet ansett den av departementschefen förordade planen i fråga om arbetenas verkställande vara av beskaffenhet att sätta anstalten i ett mera tillfredsställande skick, och utskottet får sålunda tillstyrka, att medel anvisas för arbetenas utförande i överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t föreslagit. Vad särskilt angår byggnadsplanen beträffande tvättinrättningen, värmeledningsanordningar och därmed sammanhängande arbeten, har utskottet, i anslutning till vad departementschefen härutinnan anfört, funnit sig böra biträda den mening, varåt departementschefen givit uttryck. Utskottet har alltså funnit övervägande skäl tala för att tvättbyggnaden och därmed sammanhängande arbeten utföras i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. De beräknade kostnaderna och sättet för deras bestridande hava ej heller givit utskottet anledning till erinran.

Då Kungl. Maj:ts förslag beträffande övertagande av äganderätten till den stiftelsen Hildero tillhöriga egendomen Hildero icke givit utskottet anledning till erinran, får utskottet alltså nu hemställa,

att riksdagen må

a) medgiva, att statsverket må på av chefen för socialdepartementet i statsrådsprotokollet över socialärenden den 21 mars 1930 angivna villkor övertaga äganderätten till den stiftelsen Hildero tillhöriga egendomen Hildero, omfattande $\frac{1}{38}$ mantal (1¹⁰) samt $\frac{13}{228}$ mantal (1⁹) nr 1 Råga Hörstad i Asmundtorps socken av Malmöhus län;

b) för anordnande i huvudsaklig enlighet med av departementschefen förordat förslag vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona av tvättinrättning samt för vissa därmed sammanhängande arbeten för samma budgetår bland utgifter för kapitalökning

under rubrik »Fonden för förlag till statsverket» anvisa ett reservationsanslag av 274,000 kronor, att utgå av lånemedel; samt

c) till utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m. för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 97,000 kronor.

Beträffande framställningen om höjning av den i förslaget till riksstat för budgetåret 1930/1931 under rubriken »Lånemedel» upptagna inkomstiteln »Övriga lånemedel» med 274,000 kronor kommer utskottet att senare framlägga förslag.

Stockholm den 9 maj 1930.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius*, *A. C. Lindblad*, *J. L. Widell*, *O. Bergqvist*, *J. Nilsson* i Malmö, *C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *E. J. G. Rosén*, *N. J. M. Svensson* i Kompersmåla, *K. V. Rydén*, *E. A. Lundell*, *C. I. Asplund* och *K. A. W. Björck*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *A. Wiklund* i Brattfors, *C. R. Jansson* i Falun, *S. Bengtsson* i Norup, *L. J. Carlsson-Frosterud*, *P. M. Olsson* i Blådinge, *A. Å:son Törnkvist* i Karlskrona, *B. F:son Holmgren*, *J. Olofsson* i Digernäs, *O. Andersson* i Höör och *F. V. Sandwall*.
